

ZAMONAVIY BIZNES MUHITIDA STARTAPLARNING
RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH

Djumabayeva Nodira Yuldashevna

Toshkent amaliy fanlar universiteti

Tarmoqlar iqtisodiyoti va buxgalteriyasi

kafedrasi katta o'qituvchisi

Tel: 90-123-44-27

E-mail: yuldashevna1310@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada startap loyihalarining mohiyati, ularning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rnini hamda innovatsion g'oyalarni amaliyotga tatbiq etishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, startaplarni yaratish bosqichlari, ularni moliyalashtirish manbalari va muvaffaqiyatli rivojlantirish omillari ko'rib chiqiladi. Maqolada zamonaviy biznes muhitida startaplarning raqobatbardoshlikni oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish hamda texnologik taraqqiyotni jadallashtirishdagi roli yoritilgan.

Kalit so'zlar: Startap, innovatsiya, biznes g'oya, tadbirkorlik, investitsiya, startap ekotizimi, texnologiya, biznes rivojlanishi, venchur kapital, iqtisodiy o'sish.

Annotation: This article analyzes the essence of startup projects, their role in economic development, and the importance of implementing innovative ideas in practice. It also examines the stages of creating startups, their sources of financing, and the factors that contribute to their successful development. The article highlights the role of startups in increasing competitiveness, creating new jobs, and accelerating technological progress in the modern business environment.

Keywords: Startup, innovation, business idea, entrepreneurship, investment, startup ecosystem, technology, business development, venture capital, economic growth.

Аннотация: В данной статье анализируется сущность стартап-проектов, их роль в экономическом развитии, а также значение внедрения инновационных идей на практике. Также рассматриваются этапы создания стартапов, источники их финансирования и факторы успешного развития. В статье освещается роль стартапов в повышении конкурентоспособности, создании новых рабочих мест и ускорении технологического прогресса в современной бизнес-среде.

Ключевые слова: Стартап, инновация, бизнес-идея, предпринимательство, инвестиции, экосистема стартапов, технологии, развитие бизнеса, венчурный капитал, экономический рост.

Kirish

Hozirgi globallashuv jarayonlari va raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi sharoitida innovatsion g'oyalarga asoslangan startap loyihalari iqtisodiy taraqqiyotning muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Startaplar yangi texnologiyalarni yaratish, ilmiy ishlanmalarni amaliyotga joriy etish hamda zamonaviy biznes modellarni shakllantirish orqali iqtisodiyotning turli sohalarida samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, axborot texnologiyalari, raqamli xizmatlar va ilmiy tadqiqotlarga asoslangan sohalarda startaplarning roli tobora ortib bormoqda. Shu sababli startap loyihalarini rivojlantirish zamonaviy iqtisodiy siyosatning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda.

Bugungi kunda ko'plab rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda startap ekotizimini shakllantirish va rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Davlat tomonidan innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash, yosh tadbirkorlar tashabbuslarini rag'batlantirish, ilmiy tadqiqot natijalarini tijoratlashtirish hamda investitsiyalarni jalb qilish orqali startap loyihalarining samaradorligini oshirishga alohida ahamiyat berilmoqda. Bu esa o'z navbatida iqtisodiy o'sishni ta'minlash, yangi ish o'rinlarini yaratish va mamlakatning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, startap loyihalari kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda ham muhim o'rin egallaydi. Innovatsion g'oyalar asosida tashkil etilgan startaplar yangi mahsulot va xizmatlarni yaratish orqali bozor iqtisodiyoti talablariga moslashgan holda faoliyat yuritadi. Natijada iqtisodiyotda yangi imkoniyatlar paydo bo'ladi, ilmiy salohiyatdan samarali foydalanish imkoniyati kengayadi hamda texnologik taraqqiyot tezlashadi. Shu bilan birga startap loyihalari yoshlarning tadbirkorlik faoliyatiga bo'lgan qiziqishini oshirish, ularning ijodiy va innovatsion salohiyatini ro'yobga chiqarishda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy sharoitda startap loyihalarini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun nafaqat innovatsion g'oya, balki samarali boshqaruv, to'g'ri biznes model, yetarli moliyaviy resurslar hamda rivojlangan startap ekotizimi zarur hisoblanadi. Shu sababli startap loyihalarining mazmun-mohiyatini, ularning shakllanish va rivojlanish bosqichlarini hamda iqtisodiyotga ta'sirini chuqur ilmiy tahlil qilish muhim ahamiyatga ega. Mazkur masalalarni o'rganish nafaqat nazariy jihatdan, balki amaliy jihatdan ham dolzarb bo'lib, innovatsion faoliyatni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqotning maqsadi – startap loyihalarining zamonaviy iqtisodiyotdagi o'rni va ahamiyatini o'rganish, ularning shakllanishi va rivojlanish bosqichlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish hamda innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirishdagi rolini aniqlashdan iborat.

Tadqiqotning vazifalari:

- startap loyihalarining iqtisodiy mazmuni va asosiy xususiyatlarini o'rganish;
- startap tushunchasining nazariy asoslarini tahlil qilish;

- startap loyihalarining shakllanish bosqichlari va rivojlanish jarayonlarini o‘rganish;
- startaplarni moliyalashtirish manbalari va investitsiya imkoniyatlarini tahlil qilish;
- startap ekotizimining iqtisodiy rivojlanishga ta’sirini baholash;
- innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirishda startaplarning rolini aniqlash;
- startap loyihalarini samarali boshqarish usullarini ko‘rib chiqish;
- muvaffaqiyatli startap loyihalarining tajribalarini tahlil qilish.

Startap loyihalari zamonaviy iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishida muhim o‘rin egallaydi. “Startap” atamasi odatda yangi tashkil etilgan, innovatsion g‘oya asosida shakllangan va tez sur‘atlarda rivojlanishga yo‘naltirilgan biznes loyihalarni anglatadi. Startaplarning asosiy xususiyati shundaki, ular an’anaviy biznesdan farqli ravishda yangi texnologiyalar, raqamli yechimlar yoki ilmiy ishlanmalarni amaliyotga joriy etishga qaratilgan bo‘ladi. Ilmiy adabiyotlarda startaplar yuqori darajadagi noaniqlik sharoitida faoliyat yuritadigan, ammo katta o‘shish salohiyatiga ega bo‘lgan biznes subyektlari sifatida tavsiflanadi.

Startap loyihalarining paydo bo‘lishi va rivojlanishi innovatsion iqtisodiyotning shakllanishi bilan bevosita bog‘liq. Hozirgi kunda axborot texnologiyalarining rivojlanishi, raqamli transformatsiya jarayonlari hamda global bozorlarning kengayishi startaplar uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, dunyoning ko‘plab rivojlangan mamlakatlarida yangi tashkil etilayotgan kompaniyalarning muhim qismi startap loyihalari hisoblanadi. Ularning aksariyati axborot texnologiyalari, sun’iy intellekt, moliyaviy texnologiyalar, elektron tijorat va raqamli xizmatlar sohalarida faoliyat yuritadi. Bu esa startaplarning innovatsion rivojlanish jarayonida muhim omil ekanligini ko‘rsatadi.

Startap loyihalarining rivojlanish jarayoni odatda bir necha bosqichlardan iborat bo‘ladi:

Birinchi bosqich — g‘oya bosqichi hisoblanadi. Bu bosqichda tadbirkor yoki loyiha muallifi muayyan muammoni hal qilishga qaratilgan innovatsion g‘oyani ishlab chiqadi. Mazkur bosqichda bozorni o‘rganish, iste’molchilar ehtiyojini aniqlash hamda g‘oyaning amaliy ahamiyatini baholash muhim ahamiyatga ega.

Ikkinchi bosqich — startapni shakllantirish bosqichi bo‘lib, bunda loyiha uchun biznes model ishlab chiqiladi, dastlabki mahsulot yoki xizmat prototipi yaratiladi hamda jamoa shakllantiriladi.

Uchinchi bosqich — rivojlanish bosqichi bo‘lib, unda startap mahsuloti bozorga chiqariladi, mijozlar bazasi kengaytiriladi hamda investitsiyalar jalb qilinadi.

To‘rtinchi bosqich — kengayish bosqichi hisoblanadi. Bu bosqichda startap o‘z faoliyatini kengaytiradi, yangi bozorlarga chiqadi va barqaror biznes modelga ega bo‘ladi.

Startap loyihalarining muvaffaqiyati ko‘plab omillarga bog‘liq. Ulardan biri — innovatsion g‘oya va uning amaliy qiymati hisoblanadi. Agar startap taklif qilayotgan mahsulot yoki xizmat iste‘molchilar uchun real muammoni hal qilsa, uning bozorda muvaffaqiyat qozonish ehtimoli yuqori bo‘ladi. Ikkinchi muhim omil — malakali va ijodiy jamoaning mavjudligi. Startap loyihalarida jamoaning bilim va tajribasi, muammolarni hal qilish qobiliyati hamda strategik fikrlash darajasi loyiha rivojlanishiga katta ta‘sir ko‘rsatadi. Uchinchi omil — moliyaviy resurslarning mavjudligi. Startaplar ko‘pincha dastlabki bosqichda katta daromad keltirmaydi, shu sababli ularni rivojlantirish uchun investitsiyalar zarur bo‘ladi.

Startaplarni moliyalashtirish turli manbalar orqali amalga oshiriladi. Dastlabki bosqichda startaplar ko‘pincha shaxsiy mablag‘lar yoki yaqin investorlardan jalb qilingan resurslar hisobiga faoliyat yuritadi. Keyingi bosqichlarda esa venchur kapital fondlari, biznes farishtalar, grant dasturlari hamda akselerator va inkubator dasturlari orqali moliyaviy qo‘llab-quvvatlash amalga oshiriladi. Venchur kapital startaplar uchun muhim moliyalashtirish manbalaridan biri bo‘lib, u yuqori darajadagi riskka ega bo‘lgan, ammo katta daromad keltirish imkoniyatiga ega loyihalarga investitsiya kiritishga qaratilgan. Shu sababli venchur kapital innovatsion iqtisodiyot rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi.

Startap ekotizimi ham startap loyihalarining rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Startap ekotizimi deganda startaplarni qo‘llab-quvvatlovchi institutlar, investorlardan tortib ilmiy markazlar, universitetlar, texnoparklar va davlat tashkilotlarigacha bo‘lgan tizim tushuniladi. Mazkur ekotizim innovatsion g‘oyalarni rivojlantirish, yangi loyihalarni qo‘llab-quvvatlash hamda tadbirkorlik muhitini yaxshilashga xizmat qiladi. Rivojlangan mamlakatlarda startap ekotizimi yaxshi shakllangan bo‘lib, bu innovatsion iqtisodiyotning jadal rivojlanishiga yordam bermoqda.

Shuningdek, startap loyihalari iqtisodiy rivojlanishga ham sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Ular yangi ish o‘rinlarini yaratadi, yuqori texnologiyali mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantiradi hamda milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshiradi. Innovatsion startaplar ko‘pincha yangi bozorlarni shakllantiradi va mavjud biznes modellarni takomillashtirishga yordam beradi. Natijada iqtisodiyotda innovatsion muhit shakllanadi va ilmiy-texnik taraqqiyot jadallashadi.

So‘nggi yillarda startap loyihalarining rivojlanishida yangi texnologik yo‘nalishlar va innovatsion yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, raqamli iqtisodiyotning shakllanishi startaplar faoliyatiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatmoqda. Raqamli texnologiyalar, sun‘iy intellekt, katta ma‘lumotlar (Big Data), blokcheyn texnologiyasi va bulutli hisoblash tizimlari startap loyihalarini yanada samarali va tez rivojlantirish imkonini bermoqda. Bunday texnologiyalar yordamida startaplar nafaqat mahalliy bozorlarda, balki global miqyosda ham o‘z faoliyatini kengaytirish

imkoniyatiga ega bo‘lmoqda.

Zamonaviy startaplar rivojlanishida muhim o‘zgarishlardan biri — innovatsion texnologiyalar asosida yangi biznes modellarining shakllanishidir. Masalan, platforma iqtisodiyoti, raqamli servislar va onlayn xizmatlar sohasida faoliyat yuritayotgan startaplar qisqa vaqt ichida keng auditoriyani qamrab olish imkoniyatiga ega. Bunday startaplar odatda mobil ilovalar, internet platformalari yoki raqamli xizmatlar orqali faoliyat yuritadi. Natijada biznes jarayonlari soddalashadi, xizmatlar tezkor va qulay shaklda iste’molchilarga yetkaziladi hamda xarajatlar sezilarli darajada kamayadi.

Bundan tashqari, zamonaviy startap muhitida akselerator va inkubator dasturlarining ahamiyati ham ortib bormoqda. Ushbu dasturlar yangi startap loyihalarini rivojlantirishga yordam beruvchi maxsus dasturlar bo‘lib, ular tadbirkorlarga mentorlik, investitsiya jalb qilish imkoniyatlari, biznes strategiya ishlab chiqish hamda marketing faoliyatini yo‘lga qo‘yishda ko‘mak beradi. Ko‘plab mamlakatlarda universitetlar, ilmiy markazlar va texnoparklar qoshida tashkil etilgan akselerator va inkubatorlar yosh tadbirkorlarning innovatsion g‘oyalari amaliy loyihalarga aylantirishga xizmat qilmoqda.

So‘nggi yillarda startap loyihalarini moliyalashtirish tizimida ham muhim o‘zgarishlar kuzatilmoqda. An’anaviy investitsiya manbalari bilan bir qatorda kraudfanding (crowdfunding) platformalari orqali moliyalashtirish usuli keng tarqalmoqda. Ushbu usul orqali startap mualliflari o‘z loyihalarini internet platformalari orqali keng jamoatchilikka taqdim etib, kichik miqdordagi investitsiyalarni ko‘plab investorlar orqali jalb qilish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bu esa innovatsion loyihalarni amalga oshirish uchun yangi moliyaviy imkoniyatlarni yaratmoqda.

Shuningdek, ko‘plab davlatlarda startaplarni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan yangi siyosiy va iqtisodiy islohotlar amalga oshirilmoqda. Davlat tomonidan soliq imtiyozlari berish, grant dasturlarini tashkil etish, innovatsion markazlar va texnoparklarni rivojlantirish orqali startap muhitini yanada yaxshilashga e’tibor qaratilmoqda. Bunday chora-tadbirlar startap faoliyatini rag‘batlantirish, innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirish hamda milliy iqtisodiyotning texnologik salohiyatini oshirishga xizmat qilmoqda.

Zamonaviy tendensiyalardan yana biri — “yashil startaplar” (green startups) va barqaror rivojlanishga qaratilgan innovatsion loyihalarning paydo bo‘lishidir. Bunday startaplar ekologik muammolarni hal qilish, energiya samaradorligini oshirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish hamda atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan texnologiyalarni ishlab chiqishga yo‘naltirilgan. Bu esa startap faoliyatining nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va ekologik ahamiyatini ham oshirmoqda.

Shu bilan birga, global startap muhitida xalqaro hamkorlik va innovatsion tajriba

almashinuvi ham keng rivojlanmoqda. Turli mamlakatlar o'rtasida startap forumlari, innovatsion ko'rgazmalar, investitsiya sammitlari va texnologik konferensiyalar o'tkazilmoqda. Bunday tadbirlar startap mualliflariga yangi investorlar bilan hamkorlik qilish, xalqaro bozorga chiqish hamda ilg'or tajribalarni o'rganish imkoniyatini yaratadi.

Xulosa

Startap loyihalari zamonaviy iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'lgan omillardan biri hisoblanadi. Ular yangi texnologiyalarni yaratish, innovatsion g'oyalarni amaliyotga joriy etish hamda zamonaviy biznes modellarini shakllantirish orqali iqtisodiyotning turli tarmoqlarida samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Startap loyihalari nafaqat iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi, balki yangi ish o'rinlarini yaratish, yoshlarning tadbirkorlik faoliyatiga qiziqishini oshirish hamda ilmiy salohiyatdan samarali foydalanishga ham imkoniyat yaratadi.

Tadqiqot davomida startap loyihalarining mazmun-mohiyati, ularning shakllanish bosqichlari hamda rivojlanish jarayonlari tahlil qilindi. Shuningdek, startaplarning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishida innovatsion g'oya, malakali jamoa, samarali boshqaruv hamda yetarli moliyaviy resurslarning muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. Startaplarni moliyalashtirishda venchur kapital, biznes farishtalar, akselerator va inkubator dasturlari hamda zamonaviy kraudfanding platformalarining roli muhim ekanligi qayd etildi.

Umuman olganda, startap loyihalarini rivojlantirish innovatsion iqtisodiyotni shakllantirishning muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Shu sababli startaplarni qo'llab-quvvatlash, innovatsion tadbirkorlikni rag'batlantirish, startap ekotizimini rivojlantirish hamda yosh tadbirkorlarning innovatsion tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash davlat siyosati va iqtisodiy strategiyaning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lishi lozim. Bu esa kelajakda barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash va raqobatbardosh iqtisodiyotni shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYITLAR

1. Abdug'aniev A., Abdug'aniev A. Tadbirkorlik faoliyati asoslari. – Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2018.
2. Yo'ldoshev Q., Qodirov A. Innovatsion iqtisodiyot. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
3. Xodiev B. Yu. Iqtisodiyot nazariyasi. – Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2020.
4. Qosimova M.S., Ergashxo'jaeva Sh.J. Kichik biznes va tadbirkorlik. – Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2019.
5. Raximov R.X. Innovatsion menejment. – Toshkent: Fan nashriyoti, 2021.
6. Xalil M. Startap asoslari (Startup qo'llanmasi). – Toshkent, 2025.
7. Tursunov A.J. O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlik rivojlanish bosqichlari. – Toshkent, 2025.
8. Strebulaev I., Dang A. Venchur zehniyati (The Venture Mindset). – Toshkent: tarjima nashri, 2025.